

MARI KATILAKOSKI
YTL, projektitutkija
Karjalan tutkimuslaitos,
Itä-Suomen yliopisto

MAARIT SIRENI
YTT, dosentti,
yliopistotutkija
Karjalan tutkimuslaitos,
Itä-Suomen yliopisto

Koettu arjen hyvinvointi ja sen murtumat maaseudun naisten kertomuksissa

Hyvinvointia mitataan monin tavoin. Sitä voidaan tarkastella ulkoapäin asetetuin kriteerein tai yksilöiden omien kokemusten pohjalta. Tämä artikkeli edustaa jälkimmäistä tutkimusotetta. Artikkelissa tarkastellaan maaseudulla asuvien naisten kokemuksia arjen hyvinvointia tukevista ja sitä murentavista tekijöistä. Aineistona käytetään maaseudun arkea käsitteleviä kirjoituskilpailutekstejä, joita analysoidaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Tutkimus osoittaa, että hyvinvoinnin kokonaisvaltaisempi ymmärtäminen edellyttää sekä kokemuksellisen hyvinvointitiedon että ihmisten erilaisiin elinympäristöihin kytkeytyvien hyvinvointikysymysten aktiivisempaa huomioon ottamista.

Asiasanat: hyvinvointi, koettu hyvinvointi, arjen hyvinvointi, maaseutu, arki, naiset

Ymmärrys hyvinvoinnista on vaihdellut eri aikoina vallalla olleen ajattelutavan ja tutkimusperinteen mukaan (esim. Mill 2012; Rawls 1971; Allardt 1976; Sen 1993). Pohjoismaisen hyvinvointitutkimuksen perinteessä on korostunut 1990-luvulle asti hyvinvoinnin aineellista perustaa eli elinoloja ja elintasoja tarkasteleva tutkimus (Erikson & Uusitalo 1987; Kainulainen 2011). Sittemmin, erityisesti viimeisen vuosikymmenen aikana, ulkoapäin arvioidun ja resurssipohjaiseen hyvinvointiin keskittyvän lähestymistavan rinnalle ja näkökulmaa täydentämään ovat vahvistuneet subjektiivista hyvinvointia (esim. Keski-Petäjä 1994; Veenhoven 2002; Simpura 2012; Weckroth 2017) sekä hyvinvoinnin ekologisia (Gough 2017; Helne & Hirvilampi 2015; Salonen

& Joutsenvirta 2018) ja paikallisia (Kainulainen 2014a) näkökulmia painottavat tutkimuslinjat.

Hyvinvoinnin määrittelemisen ja mittaamisen painopiste on siirtynyt näin aiempaa monimuotoisempaan ja hyvinvoinnin erilaisten ulottuvuuksien tasapainoa tavoittelevaan tarkasteluun. Hyvinvointikäsitteen muutokseen ja monimuotoistumiseen ovat vaikuttaneet osaltaan tutkimukset, jotka osoittavat, että perustarpeiden (ks. esim. Maslow 1943; Gough 2017, 42–45) tyydyttymisen ja tietyn tulotason jälkeen subjektiiviseen hyvinvointiin ja onnellisuuteen vaikuttavat aineellisen hyvinvoinnin ja varallisuuden sijaan yhä enemmän muut tekijät, kuten ihmissuhteiden laatu, elämän merkityksellisyyden kokemukset ja luontoyhteys (Diener & Biswas-Diener 2002; Islam & Clarke 2002; Kahneman & Deaton 2010; Kainulainen 2014b; Layard 2006; Wiens 2018).

Koetulla hyvinvoinnilla on entistä enemmän myös yhteiskunnallista ja poliittista painoarvoa (Saari 2012; Martela 2018). Tähän on vaikuttanut keskeisesti niin kutsutun Stiglitzin komission työ, joka käynnistyi Ranskan presidentin Nicholas Sarkozyn aloitteesta vuonna 2008. Taustalla vaikutti tyytymättömyys talouden ja yhteiskunnallisen kehityksen tilastollisiin mittauksiin. Komission julkaiseman raportin (Stiglitz et al. 2009) globaaliksi tavoitteeksi muodostui hyvinvointikäsitteen uudistaminen niin, että yhteiskunnan edistystä ja ihmisten hyvinvointia tarkasteltaisiin talouden, elämänlaadun ja kestävä kehityksen muodostamana kokonaisuutena. (Ks. myös Simpura 2009.)

Yhteiskuntapolitiikan strategiset haasteet – erityisesti kestävä kehityksen ja materiaalisen hyvinvoinnin kasvattamisen välinen ristiriitainen suhde – ovat pakottaneet pohtimaan yhteiskuntapolitiikan sisältöä ja suuntaa uudelleen. Kuten sosiaalipolitiikan tutkijat Kestilä ja Karvonen (2019, 9) ovat todenneet, ”kestävän kehityksen yhteiskuntaan tähtäävä toiminta vaatii talouden, luonnonvarojen käytön ja hyvinvoinnin keskinäisten suhteiden uudelleenarviointia”. Lisäksi Kainulainen (2014a) on peräänkuuluttanut ihmisten *paikalliseen elämänpiiriin* kytkeytyvän kokemuksellisen hyvinvointitiedon keräämistä hyvinvointipolitiikan suunnittelun ja arvioinnin tueksi. Voidaankin sanoa, että hyvinvointikäsitteiden ja näkemykset tarvittavasta hyvinvointitiedosta ovat murroksessa.

Hyvinvointia tarkastellaan usein makrotasolla joko kansallisena kysymyksenä tai keskittyen eri väestöryhmien ja hallinnollisten alueiden (maakuntien, kuntien) välisiin hyvinvointieroihin ja keskiarvoihin (esim.

Pentala-Nikulainen ym. 2018). Keskiarvoihin pohjautuva tarkastelu antaa kuitenkin puutteellisen kuvan hyvinvoinnin kokonaistilasta ja jättää näkymättömiin jakauman ja erityisesti sen ääripäät (Ohisalo 2017, 42). Maaseutualueet ja etenkin harvaan asuttu maaseutu, jolla asuu noin 5 prosenttia väestöstä, ovat esimerkkejä keskiarvoihin hukkuvista katvealueista (Sireni ym. 2017, 28). Hyvinvoinnin alueellisia eroja tarkastelevaa tutkimusta tehdään jonkin verran myös erilaisten aluetyyppien (esim. Kauppinen & Karvonen 2014; Karvonen ym. 2010) väliseen vertailuun pohjautuen. Maaseutunäkökulma on jäänyt kuitenkin marginaaliin erityisesti kvantitatiivisessa hyvinvointitutkimuksessa. Laadullisen hyvinvointitutkimuksen puolella se on ollut hieman paremmin esillä (esim. Jaakkola 2015; Hämeenaho 2014; Haverinen & Ilmarinen 2008; Jokiranta 2003; Heikkilä ym. 2001).

Tässä artikkelissa keskitymme kokemuksellisen hyvinvoinnin analyysiin tarkastelemalla arjen hyvinvointia maaseudulla asuvien naisten kokemana. Analysoimme kirjoituskilpailun kertomuksia maaseudun arjesta ja sitä, 1) *millaisia painotuksia arjen hyvinvointiin maaseudun naisten kokemuksissa piirtyy*, sekä toisaalta 2) *mitkä tekijät murentavat koettua arjen hyvinvointia*. Tutkimuksemme keskeisenä lähtökohtana on, ettei hyvinvoinnin ulottuvuuksia oteta annettuina ja valmiiksi määriteltynä, vaan liikkeelle lähdetään maaseudulla asuvien naisten kertomuksista, joissa he itse määrittävät sekä hyvinvointinsa kannalta merkityksellisiä tekijöitä että sitä heikentäviä tekijöitä.

Koettu hyvinvointi ja arjen hyvinvointi

Hyvinvoinnin määrittelemisen on osoittautunut vaikeaksi tehtäväksi. Hyvinvointitutkimuksen jakolinjat koskevat erityisesti peruskysymyksiä, missä määrin hyvinvoinnista voidaan saada luotettavaa vertailukelpoista tietoa, ja tulisiko tutkimuksessa keskittyä tarkastelemaan ensisijaisesti objektiivisesti mitattavissa olevia resursseja vai ihmisten subjektiivisia hyvinvointikokemuksia. Resurssipohjaisessa hyvinvointitutkimuksessa korostetaan objektiivisten mittareiden tarjoamia mahdollisuuksia hyvinvointierojen vertailuun. (Saari 2011, 34–38.) Subjektiivista hyvinvointikäsitystä edustava lähestymistapa painottaa puolestaan ajatusta, että ihmiset ovat oman hyvinvointinsa parhaita asiantuntijoita (Kajanoja 2014a; Martela 2018). Jakolinjoista huolimatta vallitsee laajalti yksimielisyys siitä, että hyvinvointi muodostuu sekä objektiivisesti mitattavissa

olevista tekijöistä kuten terveys, toimeentulo, koulutus ja sosiaalinen elämä että ihmisen omaan subjektiiviseen arvioon perustuvasta elämään tyytyväisyydestä.

Erityisesti yhteiskuntatieteellisessä hyvinvointitutkimuksessa on pyritty hyvinvoinnin objektiivisia ja subjektiivisia ulottuvuuksia yhdistävään tarkasteluun (Ohisalo 2017, 40). Suomessa resurssipohjaista ja koettua hyvinvointia yhdistävää lähestymistapaa on vienyt keskeisesti eteenpäin suomalaisen hyvinvointitutkimukseen vahvasti vaikuttanut sosiologi Erik Allardt (1976, 32–33) tunnetulla *having-loving-being* -jaottelullaan. Allardt katsoo hyvinvoinnin muodostuvan elintasoon (*having*), yhteisyyssuhteisiin (*loving*) sekä itsensä toteuttamiseen (*being*) liittyvien perustarpeiden tyydyttymisestä. Myöhemmin Allardt (1993) sekä kestävän hyvinvoinnin tutkijat Helne ja Hirvilammi (2015) ovat täydentäneet jaottelua mielekkään ja vastuullisen tekemisen (*doing*) ulottuvuudella. Kestävän hyvinvoinnin tutkijat ovat korostaneet myös ymmärrystä ihmisten suhteesta luontoon ja muihin eliölajeihin osana kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Hyvinvointia koskevaan keskusteluun ja tutkimukseen on vaikuttanut vahvasti myös Nobel-palkittu taloustieteilijä Amartya Sen (1993), joka on esittänyt yhdistelmäteorioille vaihtoehtoisen näkökulman – niin sanotun kolmannen tien resurssipohjaisen hyvinvointikäsitteen ja koetun hyvinvoinnin välissä. Senin toimintamahdollisuuksien teoria (*capability theory*) suuntaa huomion ihmisten tosiasiallisiin mahdollisuuksiin hyödyntää käytettävissä olevia resursseja ja saavuttaa itselle keskeisiä hyvinvoinnin päämääriä. Näkökulma tulee lähelle *arjen hyvinvointia*, jossa tarkastelun keskiössä ovat arjen toiminnot, tarpeiden tyydyttyminen arjessa ja arjen sujuvuus. Arjen hyvinvoinnin tutkimus kohdistaa katseen siihen, kuinka yhteiskunnalliset rakenteet, paikalliset elinolosuhteet sekä ihmisten henkilökohtaiset resurssit ja toimintakyky tukevat hyvinvoinnin konkretisoitumista arjessa. Tämän selvittäminen edellyttää ihmisten omien näkemysten ja kokemusten tutkimusta. (Veenhoven 2000; Raijas 2011.) Arjella tarkoitetaan tässä ansiotyöstä tai opiskelusta, kotielämästä, harrastuksista ja sosiaalisista suhteista muodostuvaa kokonaisuutta.

Artikkelissa hyödynnetään edellä kuvattuja toisiaan täydentäviä hyvinvointiteoreettisia työkaluja. Yhtäältä maaseudun naisten kokemuksia hyvinvointia vahvistavista ja murentavista tekijöistä peilataan suhteessa hyvinvoinnin *having-loving-being-doing* -määrittelyyn ja kansalliseen hyvinvointitiedon keräämiseen. Toisaalta aineiston analyysissä hyödynnetään arjen

hyvinvoinnin viitekehystä tarkastelemalla, kuinka koettu hyvinvointi kytkeytyy yhteiskunnallisiin rakenteisiin, paikalliseen elinympäristöön ja henkilökohtaisiin resursseihin.

Aineisto ja menetelmät

Koettua hyvinvointia vahvistavia ja murentavia tekijöitä analysoidaan vuonna 2018 toteutetun valtakunnallisen Maaseudun arki -kirjoituskilpailun¹ aineiston pohjalta. Kilpailulla kerättiin tietoa maaseudun arjesta, hyvinvoinnin ulottuvuuksista, palveluiden toimivuudesta ja niiden kehittämistarpeista tutkimuskäyttöön sekä maaseutupolitiikan tietotarpeisiin.

Kirjoituskutsua välitettiin mediatiedotteen ja sosiaalisen median avulla². Kirjoituskutsussa kirjoittajia pyydettiin kertomaan *”Millaista on elämä suomalaisella maaseudulla? Mistä hyvinvointi sekä hyvä ja turvallinen arki rakentuvat? Miten maaseutu asuinympäristönä vastaa näihin edellytyksiin? Miten maaseudun elinympäristöihin kytkeytyvät tekijät kuten luonto, sijainti ja yhteydet, palvelu- ja työpaikkarakenne ja yhteisöllisyyden muodot vaikuttavat arkesi kulkuun ja omaan käsitykseeni hyvästä elämästä? Kerro kuvin tai sanoin, millaista on asua ja elää maaseudulla.”*

Kirjoittamisen tulokulma ei ollut tarkasti rajattu vaan ihmiset saivat kirjoittaa tärkeäksi kokemastaan näkökulmasta. Myös ajallinen perspektiivi oli avoin. Kirjoittajat saivat joko laatia pitkän aikavälin kertomuksen tai kuvata yhtä päivää maaseudulla. Kilpailuun oli mahdollista osallistua myös videoin tai kuvin – piirtämällä, valokuvaamalla tai YouTube-videoilla. Saatu kuvamateriaali on kuitenkin rajattu tämän tarkastelun ulkopuolelle. Koska kirjoituskilpailulla oli tutkimusaineiston keräämisen ohella myös yhteiskunnalliseen tietotarpeeseen ja poliittiseen vaikuttamiseen liittyviä tavoitteita, on oletettavaa, että aineistossa korostuvat puheenvuorot, joissa on haluttu nostaa esiin epäkohtia tai kehittämisedotuksia. Toisaalta aineiston vahvuudeksi voi nähdä juuri sen, että tätä

1 Kirjoituskilpailun järjestivät yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitos, Maaseutupolitiikan neuvoston Kansalaistoiminta ja hyvinvointi -verkosto ja Suomen Kylät ry.

2 Kirjoituskutsua välitettiin UEF viestinnän kautta valtakunnan eri medioihin. Muun muassa Pohjois-Karjalassa ilmestyvä sanomalehti *Karjalainen* julkaisi kirjoituskilpailusta artikkelin. Sosiaalisen median päätiedotuskanavat olivat maaseutupolitiikka.fi ja suomenkylat.fi. Kirjoituskutsua edelleenvälitettiin Facebookissa ja Twitterissä.

Taulukko 1. Eri ikäryhmiin kuuluvat kirjoittajat asuinmaakunnan ja aluetyyppin mukaan.

	Nuoret / alle 29 v.	30-64 v.	65 v. täyttäneet	Ikä ei tiedossa
Vastaajien asuinmaakunnat	Pirkanmaa 1 Etelä-Savo 1	Pohjois-Karjala 8 Uusimaa 2 Etelä-Pohjanmaa 1 Etelä-Savo 1 Pirkanmaa 1	Etelä-Karjala 1 Kanta-Häme 1 Ei tiedossa 3	Pohjois-Karjala 2 Ei tiedossa 3
Vastaukset aluetyyppitään	Kaupunki 1 ⁴ Ydinmaaseutu 1	Kaupungin läheinen 2 Ydinmaaseutu 3 Harvaan asuttu maaseutu 7 Ei tiedossa 1	Kaupungin läheinen 1 Harvaan asuttu maaseutu 1 Ei tiedossa 3	Ydinmaaseutu 1 harvaan asuttu maaseutu 1 Ei tiedossa 3
Yhteensä	2	13	5	5

kautta äänensä ovat saaneet kuuluviin ehkä juuri ne, jotka muutoin eivät koe tulevansa kuulluiksi.

Tämän artikkelin empiirinen aineisto koostuu 25 kirjoituksesta³, joissa maaseudun naiset kertovat arjestaan. Kilpailuun osallistui lisäksi kolme miestä, mutta olemme jättäneet nämä kirjoitukset tutkimuksen ulkopuolelle, koska emme pitäneet määrää tutkimuksellisesti riittävänä. Keskitymme näin tarkastelemaan koettua hyvinvointia maaseudun arjessa vain naisten näkökulmasta. Kirjoittajien ikä vaihtelee 17 vuodesta 85 vuoteen, enemmistö on työssäkäyviä naisia. Valtaosa kirjoittajista on Itä-Suomesta ja harvaan asutulta maaseudulta (Taulukko 1).

Tutkimuksen metodologinen lähestymistapa on laadullinen, kokemusta tarkasteleva ja ymmärtämään pyrkivä (Eskola & Suoranta 1998, 10–12). Kirjoituskilpailun tekstit nähdään kirjoittajien kokemustietona arjen hyvinvoinnista, jota pyritään ymmärtämään osana hyvinvointiteoreettista keskustelua. Analyysi on toteutettu aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä lukemalla kirjoitukset useaan kertaan läpi ja teemoittelemalla niissä korostuvat hyvinvoinnin ulottuvuudet hyvinvointia tukeviin ja hyvinvointia murentaviin, ja edelleen näiden alateemoihin. Sisällönanalyysin mukaisesti tutkimusaineistoa on käsitelty redusoinnin (tiivistämisen),

3 Yhteensä 59 sivua analysoitavaa tekstiä, pääosin koneella kirjoitettuja sähköpostitse toimitettuja, mutta myös käsin kirjoitettuja postitse lähetettyjä tekstejä.

klusteroinnin (ryhmittelyn) ja abstrahoinnin avulla (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108–113).

Koetut hyvinvoinnin lähteet maaseudun arjessa

Olemme luokitelleet Maaseudun arki -kirjoituskilpailun teksteissä esiintyvät koettua hyvinvointia vahvistavat tekijät neljään pääteemaan. Näitä ovat luonnonympäristö, yhteisöllisyys, paikan merkitys ja itsensä toteuttaminen. Käsitlemme seuraavassa yksityiskohtaisemmin näiden sisältöjä. Käytämme esityksemme havainnollistamiseksi suoria sitaatteja kirjoitelmista. Näistä käy ilmi kirjoittajan ikä ja asuttava aluetyyppi, mikäli se on tiedossa.

Luonto, tila ja rauha

Hyvinvointitutkimuksessa uutena tulokkaana on tunnistettu mittaamista pakeneva henkisyys – näkökulma, joka korostaa läsnäolon, kiireettömyyden ja luontosuhteen merkitystä (Kajanoja 2014). Myös kirjoituskilpailuteksteissä luonto, sen äänimaisema ja eläimet näyttäytyvät tärkeänä osana koettuun hyvinvointiin liittyvää kerrontaa. Tila, rauha ja luonnonläheisyys koetaan tärkeinä, sekä omaa että lasten elämää tasapainottavina ja mieltä rauhoittavina asioina. Kokemukset tukevat myös aiemmissa kirjoituskilpailuihin pohjautuvissa tutkimuksissa (esim. Lauren 2009; Yli-Viikari & Lilja 2016) esiin nousseita havaintoja, joiden mukaan luontoympäristö ja luontosuhde ovat merkittäviä hyvinvointiresursseja.

”Meillä on hyvä olla täällä. Olemme onnekkaita, että meillä on töitä täällä, että voimme asua maaseudulla. Maaseudun miljöö rauhoittaa mieltä.” (Maiju, 51, harvaan asuttu maaseutu)

”Kaupunkilaistuttavamme kyllä hiukan kauhistelivat sitä, kuinka olimme muuttamassa pääkaupunkiseudulta synkimpään Sydän-Hämeeseen. En osannut itse kantaa tästä huolta, tärkeintä oli se, että koti ja sen lähiympäristö vaikuttivat siltä mitä olimme vailla; tilaa, rauhaa ja luonnonläheisyyttä.” (Marjo, 54, ydinmaaseutu)

”Lapsille tämä luonnon keskellä asuminen on varmasti paras vaihtoehto. Enkä usko, että tätä metsien ja järvien tuomaa mielenrauhaa voi korvata millään kaupungissa.” (Sinikka, 33, harvaan asuttu maaseutu)

4 Maantieteellisesti laaja maaseutumainen kaupunki. Kuntapohjainen aluetyypittely ei anna aina tarkkaa kuvaa todellisesta elinympäristöstä. Kunnan sisällä voi olla hyvin monimuotoisesti eri aluetyypittelyjä. Luokittelu tehdään hallitsevan aluetyypin mukaan.

Kirjoitukset ovat linjassa myös maaseudun vetovoimatekijöitä kartoittaneiden tutkimusten kanssa. Maaseudun asukkaista peräti 95 prosenttia pitää luontoa paikkakuntansa keskeisenä vetovoimatekijänä (Sillanpää & Ålander 2017, 45).

Paikallisyhteisöllisyys

Naisten kertomuksissa korostuu niin ikään sosiaalisten suhteiden, luottamusrakenteiden ja yhteisöllisyyden tärkeä merkitys arjen hyvinvoinnin rakentumisessa. Maaseutupaikkakunnilla ihmisten kerrotaan edelleen pitkälti tuntevan toisensa. Tuttuus luo turvaa ja toisaalta tietoisuus ihmisten erilaisesta osaamista avaa mahdollisuuksia vastavuoroiselle auttamiselle. Naapuriapu, yhteisöllisyys ja vastavuoroisuus sanoitetaan tärkeäksi yhteisötason resurssiksi, joka tukee subjektiivista hyvinvointia.

”Ihmiset tuntevat toisensa ja luottamus ja jonkinlainen lähimmäisenrakkaus ovat läsnä arjessa. Ihmisen juuret kasvavat syvälle, kun hän saa olla omassa tutussa ja hyväksyvässä ympäristössään pitkään. Lähellä asuvat ovat osa sitä yhteenkuuluvaisuutta, mitä ihminen hyvinvoinnilleen tarvitsee. Sitä maaseutu parhaimmillaan antaa.” (Ritva)

”Tämänkokoisella paikkakunnalla tutustuu helposti ihmisiin. Olen saanut täältä ystäviä. Tapaamme esim. saunoen yhdessä. Olen sosiaalinen. Kun yksi lapsistamme kuoli tapaturmaisesti, ihmiset tukivat. Saimme kortteja ja kukkia ja konkreettista apua suruaikaan. Yhteisö tuki.” (Maiju, 51, harvaan asuttu maaseutu)

”Maaseudulla hyvät naapurisuhteet ovat iso asia. Kun naapurisuhteet ja kyläläisten yhteishenki on kunnossa on myöskin alueella mukava asua. Kaupasta paikallinen voi usein ostaa ruokaa velaksi, näin saa syötävää vaikka rahatilanne olisikin hetkellisesti huono. Kaikki auttavat toisiaan omien voimiensa ja kykyjensä mukaan ja monia asioita saadaan talkoolla aikaan. Koska kaikki tuntevat toisensa ja tietävät mitä kukakin osaa, tietää aina kenelle hätätilassa kannattaa soittaa. Toki tämä on mahdollista vain jos suhteet ovat kunnossa ja yhteisö toimii.” (Sanna)

Myös Allardt (1976, 42–46) on korostanut hyvinvointiteoriassaan ihmisen tarvetta kokea yhteisyyttä, tarvetta kuulua sosiaalisten suhteiden verkostoon (loving). Allardtin teoriassa yhteisyyssuhteilla tarkoitetaan paitsi perhe- ja ystävyysuhteita myös laajempaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta paikallisyhteisöön, jolloin paikallisyhteisyys voi muodostua tärkeäksi yhteistoiminnan kautta rakentuvaksi resurssiksi. Näkökulma korostuu maaseudun naisten arkikertomuksissa, joissa yhteisön tuki, keskinäinen huolenpito ja näiden vaikutus turvallisuuden tunteeseen kuvataan tärkeänä osana koettua hyvinvointia. Kansallisissa hyvinvointi-indikaattoreissa

(vrt. Karvonen 2019) ei kuitenkaan tarkastella sosiaalisten suhteiden osalta tämän kaltaisia asioita vaan tietoa kerätään yksinäisyyden kokemuksista sekä vanhempien ja lasten välisestä vuorovaikutussuhteista. Niin ikään osallisuuden indikaattorit mittaavat aktiivista osallistumista järjestötoimintaan, minkä ohella maaseudulla korostuu myös laajemmin osallistuminen yhteisön toimintaan.

Juuret ja paikan kokemus

Paikka ja oman kodin historia vaikuttavat hyvinvoinnin kokemukseen. Paikan tuttuus, juuret ja kokemus siitä, että kuuluu johonkin ja on osa suvun tarinaa ja sukupolvien jatkumoa, koetaan merkitykselliseksi. Moni naisista kokee maaseudun tärkeäksi osaksi identiteettiään. Myös Allardt (1976, 46–49) on korostanut, että hyvinvoinnin being-ulottuvuuteen (itsensä toteuttaminen) liittyy kiinteästi identiteetin muodostaminen ja sen ylläpitäminen. Paikallisuus ei ole vain fyysistä sijaintia vaan paikallisuuden tunnetta ja merkitysrakenteiden kollektiivista jakamista tietyssä paikassa (vrt. Knuuttila ym. 2006).

”Kuinka minä tämän kotini voisin jättää? Koko täysinäisen elämän paikan. Jos mihin silmät luo, kaikki koskettaa.” (Elsi, 85)

”Täällä emme ole juurettomia, elämää on mielekkäämpi elää lähellä kotiseutuja ystävien ympäröimänä.” (Riina, harvaan asuttu maaseutu)

”Olen juurtunut tänne. Ukkinen ja isoukkini ovat raivanneet nämä pellot. Vanhempani ja isovanhempani ovat raataneet tämän paikan eteen. Tällä tilalla on ollut asutusta 1600-luvulta lähtien. Minä tunnen lähimetsät ja järven, seuraan lintuja ja kasveja, sienestän, marjastan ja vähän kalastankin. Minulla on kasvimaata, marjapensaita, omenapuita ja muutama kana. Harrastan lukemista ja käsitöitä. Nautin tästä rauhasta, – viihdyn asumattomilla seuduilla ja tarvitsen ison reviirin.” (Päivikki)

Kiinnittyminen paikkaan, ihmisen ja paikan väliset tiedon ja tunteen siteet, on todettu seikaksi, jonka ihmiset usein tunnistavat oman hyvinvointinsa osatekijäksi (Scannell & Gifford 2017). Paikkasuhde lisää monella tavalla ihmisten kokemaa hyvinvointia; yksilöt liittyvät sen muun muassa rentoutumiseen ja henkiseen tasapainoon. Paikkasuhdetta ei kuitenkaan pääsääntöisesti sisällytetä hyvinvointia koskevaan tarkasteluun.

Mielekkäs tekeminen, puuhastelu

Kirjoituksissa korostetaan maaseutuelämän vapautta ja mahdollisuuksia mielekkääseen puuhasteluun. Koti, pihapiiri ja ympäröivä luonto tarjoavat erilaisia fyysisen tekemisen mahdollisuuksia ja vastapainoa ansiotyölle. Arjen askareet kuten polttopuiden teko ja uunin lämmittäminen tai luonnossa liikkuminen marjastaen, sienestäen, kalastaen ja metsästäten koetaan mielekkääksi ja itselle tärkeäksi tekemiseksi. Arkinen uusintava toiminta ja luontosuhteeseen kytkeytyvät harrastukset sanallistuvat osaksi koettua hyvinvointia. Mahdollisuus mielekkääseen vapaa-aikaan ja harrastuksiin varsinaisen työn ulkopuolella kuvastaa ihmisen tarvetta itsensä toteuttamiseen (being) (Allardt 1976, 46–49).

”Arjen pienet askareet; ruohonleikkuu, lumityöt, polttopuiden teko, rikkaruohojen kuopsuttelu, uunien lämmitys, haravointi ja pikkuremontointi vievät mennessään, ja huuhtovat työhuolet ja muut murheet nopeasti pois mielestä. Mitä monimutkaisemmaksi maailma on muuttunut, sen paremmat kiksit tuntuu saavan niistä pienistä, yksinkertaisista käytännön asioista; kaakeliuunin lämpöinen kylki tai uuden kantarellipaikan löytyminen lämmittävät ihan toisella tavalla kuin peukutus Facebookissa. Kesäaamun pikaisella puutarhakierroksella toivoisi ajan pysähtyvän, ettei tarvitsisi lähteä minnekään.” (Marjo, 54, ydinmaaseutu)

”Luonto tarjoaa marjat, vesistöt kalat, metsä riistan. Vaivaa täytyy vain nähdä ja siitä se arjen mielekkäisyys koostuu.” (Kaisa, 64, harvaanasuttu maaseutu)

Edellä esitellyt koetun hyvinvoinnin lähteet ovat maaseudun naisten itse määrittelemiä arjen hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiä asioita. Nämä kiinnittyvät osin Allardt (1976) hyvinvointiteorian loving ja being -ulottuvuuksiin. Yhteisöllisyys ja mahdollisuudet mielekkääseen tekemiseen koetaan asioiksi, jotka tuottavat hyvinvointia. Näiden lisäksi kertomuksissa painottuvat vahvasti myös luonnon ja paikkasuhteen hyvinvointia tukevat merkitykset. Erityisesti kestävän hyvinvoinnin tutkijat (Helne & Hirvilampi 2015) ovat korostaneet niin ikään luonnon ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä osana merkityksellisiä suhteita (loving). Myös viimeaikaisissa väitöskirjoissa on nostettu esiin luonnonläheisen elämänmuodon hyvinvointivaikutukset (esim. Wiens 2018; Bodman 2019).

Hyvinvoinnin murtumat

Pohjoismaisen hyvinvointitutkimuksen perinteeseen kuuluu hyvinvoinnin kääntöpuolen eli huono-osaisuuden tutkimus (Martela 2018; Karvonen 2019). Olemme tunnistaneeet ja luokitelleet Maaseudun arki

-kirjoituskilpailun teksteistä nousevat hyvinvoinnin murtumat elinoloja, eriarvoisuutta ja yhteiskunnallista osallisuutta koskeviin teemoihin, joita käsittelemme seuraavissa alaluvuissa tarkemmin.

Koetut elinolojen puutteet – lähipalvelut, infrastruktuuri, saavutettavuus

Maaseudun arkeen – sen sujumiseen ja siinä selviytymiseen – liittyvät keskeisesti kysymykset palveluista, infrastruktuurista ja saavutettavuudesta. Hyvinvointia ja arjen sujuvuutta heikentävinä tekijöinä nimetään useissa kirjoituksissa lähipalvelujen puute, pitkät välimatkat ja kulkemisen haasteet (vrt. Hämeenaho 2014). Palvelujen saavuttamisen ja arjen toimintojen kuten työssä käynnin, kauppatarkkojen ja pankissa asioinnin kuvataan edellyttävän kulkemista usein pitkiäkin matkoja ja lähes poikkeuksetta oman auton käyttöä. Kerrotaan, että julkista liikennettä ei juurikaan ole – tai jos on, eivät aikataulut välttämättä palvele liikkumisen ja asioinnin tarpeita. Autottomien apuna ovat kutsutaksiperiaatteella tilattavat kimpakyydit ja naapuriapu.

”Asumme viiden alle 10-vuotiaan pojan kanssa mieheni kotitilalla. Matkaa kouluun on 10 km, kauppaan ja terveyskeskukseen 13 km, naapuriin 0,5 km ja yleisen tien varteen 1,2 km. Julkista liikennettä ei ole.” (Riina, harvaan asuttu maaseutu)

”Lähimpään kauppaan on matkaa 17 km. Julkisilla en pääse töihin, koska vuoroja ei juurikaan ole tarjolla ja lapsetkin on kuljetettava hoitoon.” (Sinikka, 33, harvaan asuttu maaseutu)

”Lähin ruokakauppa on 40 kilometrin päässä. Säännöllistä linja-autoyhteyttä ei enää ole vaan kimpakyyti kulkee torstaisin. Kyyti pitää muistaa tilata edellisenä päivänä klo 16-18 välillä, ei voi spontaanisti lähteä keskustaan. Kimpakyyti on keskustassa 8.00-8.30 välillä ja asiointiaikaa on neljä tuntia. Ainoa pankin konttori on avoinna ma, ke ja pe 10-13 käteisen nostamista varten, muita asioita varten pitää varata aika. Pankista ei voi käydä nostamassa rahaa, koska kimpakyyti kulkee torstaina eikä pankki anna silloin käteistä. Oma autoa tarvitsee asioimiseen ja kyytiä tarjotaan autottomille naapureille.” (Kaisa, 64, harvaan asuttu maaseutu)

Perheelliset ja työssäkäyvät naiset kuvaavat, miten heidän tapauksessaan lasten päivähoito ja koulukäynti määrittävät arkea ja sen sujuvuutta. Vaikeudet lasten päivähoidon järjestymisessä voivat tarkoittaa merkittävää ylimääräistä päivittäistä kulkemista. Eräs nainen kuvaa, kuinka kulkemisen haasteet ovat johtaneet tilanteeseen, jossa perhe on joutunut tekemään työelämää koskevia muutoksia perheen jaksamiseksi. Myös Hämeenahon (2012) tutkimus on nostanut esiin vaikeudet lasten päivähoitopalvelujen

saavutettavuudessa ja tähän liittyvät kokemukset julkisen palvelujärjestelmän toimimattomuudesta maaseudulla.

”Lasten päivähoito on [kunnassa] – haasteellista. [Kunta] on maantieteellisesti laaja, ja valitettavasti päivähoito - kuten moni muukin kunnan palvelu - on keskitetty kylälle. Päiväkoteja on kaksi, molemmat ääriään myöten täynnä, perhepäivähoitajia kolme, joista kaksi on piakkoin eläköitymässä eikä jatkajia palkata. – Me [kunnan] pohjoispäässä olemme olleet ilman lastenhoitomahdollisuutta yli viisi vuotta. – Meidän lastemme hoitopaikka on [kuntakeskuksessa], mikä tarkoitti käytännössä sitä, että mieheni ajoi aamulla lapset hoitoon, palasi kotiin tekemään omaa työtään, ja minä ajoin työn jälkeen hakemaan lapset hoidosta ja sieltä kotiin, yhteensä 80 km/päivä ylimääräistä ajoa lasten päivähoidon vuoksi. Neljä kuukautta jaksoimme tätä rallia, mutta lopulta minun oli pakko vaihtaa tilapäisesti työpisnettä –, ettei tarvitsisi ajaa ”turhaan” eikä pitkittää lasten hoitopäivää.” (Sinikka, 33, harvaan asuttu maaseutu)

Kirjoituksissa kuvataan, kuinka koettua arjen hyvinvointia koettelevat myös lasten koulumatkat. Niihin kuluu paljon aikaa, minkä kerrotaan heijastuvan lasten jaksamiseen ja aiheuttavan huolta vanhemmissa. Koulumatkoihin kuluvan ajan kerrotaan vaikuttavan myös lasten ystävyys-suhteisiin ja mahdollisuuksiin viettää mielekästä vapaa-aikaa (vrt. Allardt 1976, 42–49 hyvinvointiteorian *loving ja being* -ulottuvuudet). Ala-asteikäisten lasten pitkät kävelymatkat maanteitä pitkin yhteiskuljetuspysäkeille, erityisesti talvipimeällä, murentavat myös koettua arjen turvaa eli naisten kokemaa turvallisuuden tunnetta.

”Neljän tunnin koulupäivän jälkeen hän istuu viidennen tunnin bussissa. 70 kilometriä mutkittelevia hiekkateitä väsyttäisi aikuisenkin, saati 7-vuotiaan.” (Paula)

”Lukiolaistyttären koulumatkat vievät odottamisineen paljon aikaa. Bussi pysähtyy lähimmällä pysäkillä kolmen kilometrin päässä kotoa klo 6.55. – Paluukyyti pysähtyy neljän kilometrin päässä kotoa klo 16.45. – Yritämme mahdollisuuksiemme mukaan kuljettaa tyttöä linja-autolle ja takaisin autolla, kun päivät läksyneen ovat muutenkin kohtuuttoman pitkiä. Kaverit asuvat keskustassa, joten tapaamiset heidän kanssaan ovat vanhempien kuljetusten varassa. Hän odottaa kovasti ajokortti-ikä. Harrastuksille ei juurikaan jää aikaa, kun koulumatkoihin odotuksineen kuluu yli kaksi tuntia päivässä.” (Päivikki)

Kertomukset kuvastavat hyvin palvelujen järjestämisen haasteita harvaan asutulla maaseudulla. Valitessaan asuinpaikaksi maaseudun ihminen kuitenkin todennäköisesti tiedostaa ja hyväksyy palvelujen sijaitsemisen etäämmällä. Tällöin kyse on ihmisten vapaaehtoisista elämänpoliittisista valinnoista (Giddens 1991, 215). Toisaalta voidaan kysyä, missä määrin voidaan edellyttää, että ihmiset kykenevät arvioimaan ja reagoimaan

nopeallakin aikataululla yhteiskunnassa tapahtuviin rakenteellisiin muutoksiin.

Ikäihmisten kohdalla hyvinvoinnin murtumina kirjoituksissa korostuvat turvattomuuden tunne ja pelko tarvittavan hoivan puutteesta. Kerrotaan, että kotihoitoa ei ole saatavilla etäälle iltaisin ja viikonloppuisin ja tämä luo huolta arjessa selviytymisestä. Julkisen palvelujärjestelmän aukkoja paikataan läheishoivalla. Terveempi puoliso auttaa toista.

”Jos tarvitsee [maakunnallisen sote-organisaation] kotihoidon palvelua, sitä ei ole viikonloppuisin eikä iltaisin tarjolla. Tämä on minulle yksi kauhukuva ajasta, jolloin tarvitsee kotihoidon apua niin sitä ei tänne saa muuta kuin ma-pe päiväsaikaan.” (Kaisa, 64, harvaan asuttu maaseutu)

”Kylän väestö vanhenee. Pariskunnat yrittävät pärjätä mahdollisimman pitkään keskenään, ja terveempi auttaa toista.” (Pauliina, eläkeläinen)

Hoivapolitiikan ja ikääntymisen tutkija Teppo Kröger tutkimusryhmiineen (2019) kuvaa avun riittämättömyyttä hoivaköyhyydeksi. Hän pitää hoivaköyhyyttä koskevan tutkimuksen heikkoutena kattavan kansallisen aineiston puutetta ja erityisesti maaseutualueiden jäämistä tutkimusten ulkopuolelle. Hoivaköyhyyden maaseutu-ulottuvuudesta on tämän tutkimuksen ohella joitakin tutkimuksellisia viitteitä. Esimerkiksi Tedren ja Pulkkinen (2010) tutkimus paljastaa vanhustenhuollossa olevan kirjoittamattomia käytäntöjä sille, miten paljon apua voidaan tai halutaan keskustajaamista etäällä asuville antaa. Hoivaköyhyyden erityinen maaseutu-ulottuvuus kaipaa kuitenkin tarkempaa tutkimusta.

Arjen sujuvuutta ja koettua hyvinvointia murentavina tekijöinä esiin nostetaan aineistossamme myös infrastruktuurin puutteet ja toimimattomuus. Teiden huono kunto ja puutteellinen ylläpito – erityisesti talvikeleillä aurauksen ja hiekotuksen viivästyminen tai puuttuminen – vaikuttavat maaseudun naisten jokapäiväiseen elämään: työssäkäyntiin, koulunkäyntiin ja liikkumisen ohella laajemmin myös turvallisuuden tunteeseen.

”Lumimyräkän aikaan mietin jo illalla, että miten pääsen aamulla autolla töihin, koska tietä ei varmasti ajeta ennen töihin lähtöä.” (Ritva)

”Maalla ei ole varaa sairastua, tai varsinkaan saada sairaskohtausta. Sairaalaan saattaa olla yli tunnin matka ja viikonloppuisin saattaa sekin palvelu olla siirrettynä vielä isompaan kaupunkiin vähän pidemmälle. Ambulanssin tulo vie helposti tunnin ja talvela voi olla, ettei se pääse edes perille, kun tietä ei oltukaan aurattu. Täällä kaikkien on asennoiduttava siihen, että jos jotain käy niin en ehkä selviä sairaalaan asti.” (Sanna)

Esiin nostetaan, että auraamattomat tiet voivat heikentää elintärkeiden palvelujen kuten ensihoidon perille pääsyä. Yhtälöä vaikeuttaa myös se, että ensihoidon palvelutasopäätös eli asetettu tavoittamis aika on heikoin juuri haja-asutusalueella (STM 2017).

Eriarvoisuuden kokemukset

Hyvinvoinnin käänköpuolen eli huono-osaisuuden tarkastelussa keskitytään usein tulotasoon, köyhyyteen tai yksinäisyyteen (esim. Ohisalo 2017). Maaseudun naisten arkikertomuksissa eriarvoisuuden kokemukset kytkeytyvät näiden sijaan kysymyksiin alueellisesta eriarvoisuudesta ja ihmisten tasavertaisesta kohtelusta sekä kokemuksiin yhtäläisistä mahdollisuuksista ja oikeuksista saada tarvittavia palveluja.

”Nykyisin jopa lainsäädännöllisin keinoin vaikeutetaan elämistä maaseudulla, esim. teiden kunnossapito, juna- ja bussiyhteydet, sote-uudistus, tietotekniset muutokset virastoissa ja pankeissa, taksiliikenteen uudelleenjärjestelyt, valtion virastojen siirtäminen kaupunkiin, koulutuspaikkojen lopettaminen. Epäkohtia voisi luetella vaikka kuinka paljon. Maaseudulla asuva väestö osallistuu yhteiskunnan ylläpitämiseen samalla tavalla kaupungissa asuvien kanssa, veroja maksetaan niin palkkatuloista kuin eläkkeistäkin. Vakuutukset, käyttömaksut, energian siirtokustannukset ym. hinnoitellaan samalla taksalla asuinpaikasta riippumatta. Maaseudulla ei kuitenkaan ole tarjolla samanlaisia palveluita kuin kaupungeissa. Ihmisten tasavertaisen kohtelun nimissä on taattava myös vastinetta maksetuille rahoille.” (Eija, harvaan asuttu maaseutu)

Erityisesti kuntaliitosalueilla asuvat kokevat menettäneensä peruspalveluja suhteettoman paljon. Heidän mukaansa päätöksentekijöiltä puuttuu ymmärrystä maaseutualueiden arjesta. Naiset kokevat, ettei liitosalueille pyritä luomaan yhtäläisiä edellytyksiä hyvään asuinympäristöön ja elämään. Kehittämistoimien ja aluekehitysrahojen koetaan kohdentuvan liiaksi kaupunkikeskuksiin ja kohteisiin, joiden rahoittaminen nähdään toissijaisena peruspalveluihin kuten kouluihin ja terveydenhuoltoon nähden.

”Ennen kuntaliitosta meillä oli oma terveysasema, kunnantalo, sosiaalitoimistot, ja asiat jotka päätettiin, hyödyttivät kuntalaisia. Kuntaliitoksen jälkeen terveydenhuoltoa ei enää ole, asiat pitää hoitaa kaupungissa kymmenien kilometrien päässä. Maaseudun kehitysavustuksia käytetään esikaupunkialueiden hankkeisiin, kaupunkilaisille tuotetaan enemmän palveluja verovaroin ja maaseudulta samalla viedään niitä pois.” (Sanna)

”Keskittämisiä on perusteltu asukkaiden vähenemisellä, toiminnan laadulla tai rahalla. Koen, että raha on se todellinen syy. – Suunnitelmissa on, että täältä poistettaisiin terveyskeskuksesta vuodeosasto ja hammashoito. Molemmat olisivat tärkeitä. – Kyse on ihmisarvosta ja elämän laadusta. – Olen surullinen siitä, että tällaisia peruspalveluita halutaan heikentää täällä. Mielestäni koulut ja terveyspalvelut kuuluvat olla lähellä, että asukkaiden on hyvä elää myös maaseudulla. Lapset, eläkeläiset ja sellaiset, jotka eivät voi itse esimerkiksi kulkea henkilöautolla, tarvitsevat laadukkaat palvelut lähellä. Puuttuuko asioita valmistelevilta ja päättäviltä ihmisiltä ymmärrys elämästä? Ja puuttuuko heiltä sydän? Elämme korkeassa elintasossa ja meillä on yhteistä rahaa. Laitetaanko se ensin tärkeimpiin? Ihmetyttää, kun luen esimerkiksi, että kantakaupunkiin tarvitaan vielä lisää siltoja tai vielä lisää kalliita, muttei aina kauniita, liikenneympyrätaideteoksia, että onko ensin hoidettu hyvin koulut ja terveydenhoito. Kyllä tässä tarvittaisiin sekä virkamiehille että päättäjille viisautta nähdä kokonaisuus ja nähdä asukkaat. Meillä on mahdollisuus tehdä hyvin, rahaa on. Onko arvot kohdillaan? Kenellä pitäisi olla se kokonaisnäkemys? Olen pettynyt monesti, kun joku korkeassa asemassa oleva johtaja on käynyt –. He puhuvat taitavasti ja kertovat, että pyrimme tekemään mahdollisimman hyvin, mutta rahaa on vähän ja asukkaat vähenevät. Asenne on pessimistinen. Ikään kuin suunnitellaan sitä kuihtuvaa tulevaisuutta, kun sen sijaan pitäisikin olla kannustamassa ja rakentamassa hyvää asuinseutua. Aivan kuin manattaisiin kuolemaan.” (Maiju, 51, harvaan asuttu maaseutu)

Kirjoituksissa avataan syrjäisyyden kokemusta osana arkea useassa merkityksessä. Sillä viitataan yhtäältä kokemuksiin syrjäytymisestä julkisista palveluista ja päätöksenteosta. Toisaalta teksteissä viitataan myös symbolisen syrjäisyyden kokemuksiin. Kirjoittajat toteavat, että elämistä määrittää kokemus syrjässä olemisesta, jota päätöksenteon etäännyminen ihmisten arjesta vahvistaa. Myös käytettyjen käsitteiden, kuten puheen liitoskunnista, koetaan tuottavan symbolista syrjäisyyttä.

”Kaikki ovat ihan raivona. Kaupunki – johon meidänkin asuinkuntamme on kymmenen vuotta kuulunut – leikkaa taas reuna-alueiden palveluja. Tai emmehän me ole edes oikeasti reunalla, meiltä ruutukaavalle on vain kolmekymmentä kilometriä. Niin sanotussa liitoskunnassa elämistä määrittää kokemus syrjässä olemisesta, sillä arkeamme koskevat päätökset tehdään muualla sellaisten ihmisten toimesta, joilla ei juuri ole kiinnostusta tai ymmärrystä arjestamme. Symbolinen syrjäisyys näkyy myös sanoissa – esimerkiksi juuri puheessa liitoskunnista.” (Anni, 31, harvaan asuttu maaseutu)

Osattomuuden kokemus, kuulluksi tulemisen vaikeus

Koettua hyvinvointia murentavana tekijänä aineistosta nousevat esiin myös kokemukset osattomuudesta omaa arkea ja elämää koskevissa päätöksissä. Kokemukset siitä, etteivät yhteisöt tule kuulluiksi ja huomioi-duiksi kunnallisessa päätöksenteossa murentavat kirjoittajien uskoa

perinteisiin poliittisen vaikuttamisen keinoihin. Voimattomuuden ja turhautumisen kerrotaan purkautuvan uusien vaikuttamiskeinojen etsimisenä. Huomion saamiseksi ja uusien vaikuttamiskanavien löytämiseksi naiset hyödyntävät muun muassa mediaa. He näkevät myös suoran kansalaistoiminnan ja vastarinnan keinoina tulla edes hetkellisesti objektista subjektiksi.

”Koulun vanhempainyhdistys on laatinut asiasta kirjelmän ja ollut yhteydessä ensin päätöksen tekijään ja kun yhteydenotolla ei ollut vaikutusta, on ottanut yhteyttä hyvinvointilautakuntaan. Jos se ei saa muutosta aikaan, otetaan yhteys mediaan. Vastaavia päätöksiä ei tehdä kantakaupungissa eikä tulisi tehdä missään. Tulee olo, että rahansäästön vuoksi kyläkoulussa aiotaan säästää, aivan kuin siellä ei tulisi olla yhtä laadukasta opetusta kuin muualla. Vanhempainyhdistys on vedonnut asiassa lapsen etuun, pedagogiikkaa ja tasapuolisuuteen – Toivon, että kansalaisten aktiivisuus auttaa tässä asiassa. Voiko olla, että kun asiasta päättävät ovat kaukana, heidän on helpompi tehdä huonoja päätöksiä? En tiedä liittykö tämä välimatkaan vai taitamattomuuteen.” (Maiju, 51, harvaan asuttu maaseutu)

”Olemme taas kerran soitelleet kuntapäätäjät ja viranhaltijat läpi, tukkineet valtuutettujen sähköpostit kysymyksillä, osallistuneet kaikkiin mahdollisiin kuulemistilaisuuksiin, tehneet valituksia ja huomautuksia hallintoprosesseista, ehdottaneet muita ratkaisuja, puhuneet alueellisesta yhdenvertaisuudesta, kirjoittaneet mielipidekirjoituksia ja hyödyntäneet kaikki muutkin porvarillisen argumentaation ja perinteisen politiikoinnin keinot. Turhaan. Päätöksiä saa viivästettyä, mutta lopulta millään tekemällämme ei ole vaikutusta päätösten sisältöön. Voimattomuus, turhuus, tyhjyyteen huutaminen. Näitä sanoja käytämme, kun puhumme toisillemme tilanteesta. – Jotain suoraa, anonyymia ja symbolisesti riittävän voimakasta on tehtävä, sillä perinteiset poliittisen vaikuttamisen keinot eivät toimi. – Yhdessä tekemällä voimme ainakin symbolisesti tulla hetkellisesti objektista subjektiksi, vaikka palveluja leikataan.” (Anni, 31, harvaan asuttu maaseutu)

Hyvinvointiteoriassa Allardt (1976, 39–42) viittaa having-ulottuvuudella hyvinvoinnin aineellisiin ja aineettomiin resursseihin, joita ovat ravinto, terveys, asunto, koulutus ja työllisyys. Maaseudun arjen kontekstissa elintason kytkeytyvinä tarpeina korostuvat arjen toimintojen kannalta välttämättömien palvelujen saatavuus ja saavutettavuus sekä mahdollisuudet liikkumiseen. Arjessa konkretisoituvina hyvinvointia murentavina tekijöinä nostetaan esiin erityisesti kokemukset päivähoidon, koulun, kaupan sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden haasteista. Pitkät etäisyydet ja kulkemisen vaikeudet yhdistettyinä puutteelliseen tai rapautuvaan infrastruktuuriin synnyttävät naisissa myös turvattomuuden tunnetta. Esiin nostetaan lisäksi kokemukset yhteiskunnallisesta ja alueellisesta eriarvoisuudesta, osattomuudesta ja

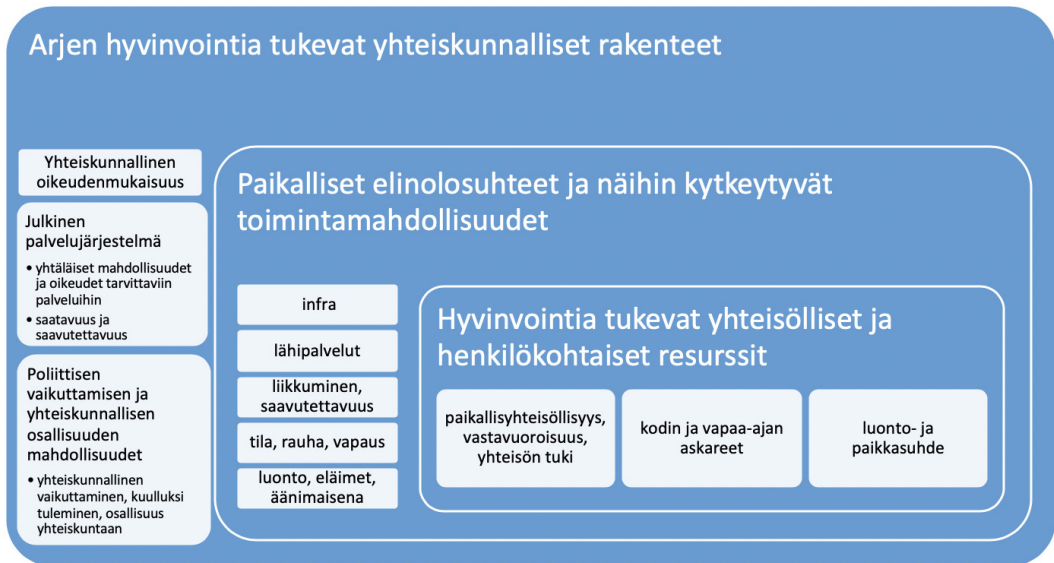
kuulluksi tulemisen vaikeudesta. Kirjoittajien kokemaa hyvinvointia murentaa se, ettei heillä ole aitoja mahdollisuuksia saavuttaa ja hyödyntää olemassa olevia palveluja. Pitkät etäisyydet vaikeuttavat myös ihmisten mahdollisuuksia tyydyttää yhteisyssuhteisiin (loving) ja itsensä toteuttamiseen (being) kuten harrastuksiin ja poliittiseen osallistumiseen liittyviä tarpeita.

Koettu arjen hyvinvointi maaseutukontekstissa

Olemme tarkastelleet hyvinvoinnin kokemuksellisuutta maaseutualueilla asuvien naisten arjessa. Arjen hyvinvoinnin näkökulma kohdistaa katseen arjen sujuvuuteen ja tarpeiden tyydyttämiseen arjen toiminoissa. Keskeiseksi tällöin nousee, millaiset puitteet yhteiskunnalliset rakenteet, paikalliset elinolosuhteet sekä ihmisten ja yhteisöjen omat resurssit ja toimintamahdollisuudet tarjoavat hyvinvoinnin konkretisoitumiseen ihmisten arjessa (Sen 1993; Veenhoven 2000; Raijas 2011). Institutionaalisten rakenteiden osalta keskeisenä näyttäytyy julkisen palvelujärjestelmän saavutettavuus sekä kokemukset oikeudenmukaisuudesta ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuksista.

Maaseudun naisten kertomuksissa juuri näihin kytkeytyvät suurimmat koetun hyvinvoinnin ja toimintamahdollisuuksien murtumat. Paikallisella tasolla hyvinvoinnin konkretisoitumiseen vaikuttavat puolestaan erityisesti lähipalvelujen saatavuus, infrastruktuurin toimivuus sekä kokemus osallisuudesta omaa elämää ja elinympäristöä koskeviin päätöksiin. Myös näissä koetaan hyvinvointia ja toimintamahdollisuuksia murentavia puutteita. Toisaalta juuri paikalliseen elinympäristöön kytkeytyvien tekijöiden koetaan tarjoavan myös puitteita hyvinvoinnille. Luonto- ja paikkasuhte, yhteisöllisyys sekä maaseutuasuminen kodin ja vapaa-ajan askareineen nimetään tärkeiksi hyvinvoinnin lähteiksi. (Kuva 1.)

Peilattaessa maaseudun naisten kokemuksia hyvinvointia vahvistavista ja murentavista tekijöistä Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaan, kiinnittyvät hyvinvointia vahvistavat tekijät maaseudulla ennen kaikkea hyvinvoinnin yhteisyssuhteiden (loving) ja itsensä toteuttamisen (being) ulottuvuuksiin. Hyvinvoinnin murtumat liittyvät puolestaan vahvimmin elintasossa (having), mutta myös yhteiskunnallisessa osallisuudessa ja poliittisessa vaikuttamisessa (being) koettuihin puutteisiin. Kertomuksissa esiin nousevan luontosuhteen ja paikkasuhteen merkityksen voi

Kuva 1. Arjen hyvinvoinnin kokemuksellinen rakentuminen maaseutukontekstissa.

puolestaan katsoa kiinnittyvän kestäväen hyvinvoinnin tutkijoiden (Helne & Hirvilampi 2015) korostamaan ymmärrykseen luonnon ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä (loving) sekä pyrkimykseen mielekkääseen ja vastuulliseen toimintaan luonnossa ja lähiyhteisössä (doing).

Johtopäätökset

Kiinnostus koettua hyvinvointia kohtaan on lisääntynyt niin hyvinvointitutkimuksen kuin yhteiskuntapolitiikan kentillä. Arvioitaessa yhteiskunnan tilaa ja kehitystä objektiivisen hyvinvointitiedon rinnalla painoarvoa saa yhä enemmän myös ihmisten kokemuksellinen hyvinvointitieto. Subjektivistista hyvinvointitietoa kerätään erilaisten hyvinvointi-indikaattoreiden ja laadullisten tutkimusten avulla. Indikaattoripohjaisten tutkimusten säännöllinen uusiminen mahdollistaa hyvinvoinnissa tapahtuvien muutosten seuraamisen sekä eri väestöryhmien ja alueiden välisten hyvinvointierojen vertailun.

Kerättävän hyvinvointitiedon puutteena voi kuitenkin pitää sitä, että se kapeuttaa ymmärrystä hyvinvoinnista. Huomio haastaa sekä kehittämään hyvinvoinnin mittareita että paikkaamaan katveita laadullisin tutkimuksin. Kuten tutkimuksemme osoittaa, tilanteessa, jossa ihmiset – tässä tapauksessa maaseudun naiset – saavat itse määritellä hyvinvointinsa

kannalta merkityksellisiä asioita, hyvinvointi määrittyy monimuotoisesti. Aineistosta nousee hyvinvoinnin erilaisia painotuksia ja myös uusia ulottuvuuksia, jotka liittyvät esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin, osallisuuteen sekä luonto- ja paikkasuhteen merkitykseen. Peräänkuulutammekin aiempaa monimuotoisemman hyvinvointitiedon keräämistä siten, että arjen hyvinvoinnin ulottuvuudet ja erilaisissa paikallisissa elinympäristöissä asuvien kansalaisten osallisuus tulevat paremmin huomioiduksi.

Laadullisella hyvinvointitutkimuksella on oma tärkeä paikkansa hyvinvointitutkimuksen kentässä, kun tavoitellaan tarkempaa kuvaa hyvinvointiin liittyvistä ilmiöistä ja yhteiskunnan kehityksestä. Kirjoituskilpailun kaltaisten aineistojen hyödyntämisen etuna on se, että ne mahdollistavat kansalaisten osallistumisen hyvinvoinnin määrittelyä koskevaan keskusteluun ja hyvinvointitiedon tuottamiseen. Käsillä oleva artikkeli on antanut äänensä maaseudun naisille. Tutkimuksen tulokset vahvistavat näkemystä, että hyvinvoinnin kokonaisvaltaisempi ymmärtäminen kaipaa sekä koetun hyvinvoinnin että erilaisiin elinympäristöihin kytkeytyvien hyvinvointikysymysten aktiivisempaa huomioimista.

Lähteet

- Allardt, Erik 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY, Juva.
- Allardt, Erik 1993. Having, loving, being: an alternative to the Swedish model of welfare research. Teoksessa: Nussbaum & Sen (toim.) *The Quality of Life*. Clarendon Press, Oxford. Stockholm.
- Bodman, Ghita 2019. *Leva ett med naturen - "Dammråttor kan man ju ge namn åt om man vill"*. Åbo Akademi University Press.
- Diener, Ed & Robert Biswas-Diener 2002. Will Money Increase Subjective Well-Being? *Social Indicators Research* vol. 57. 119–169.
- Erikson, Robert & Hannu Uusitalo 1987. The Scandinavian approach to welfare research. Teoksessa (toim. In Erikson, Robert, Erik-Jørgen Hansen, Stein Ringen & Hannu Uusitalo: *The Scandinavian Model. Welfare state and welfare research*. Armonk, New York & London: M.E. Sharpe. 177–193.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. *Vastapaino*, Tampere.
- Giddens, Anthony 1991. *Modernity and Self-identity. Self and society in the late modern age*. Polity Press, Cambridge.
- Gough, Ian 2017. *Heat, Greed and Human Need. Climate Change, Capitalism and Sustainable Wellbeing*. Edward Elgar Publishing.
- Haverinen, Riitta & Katja Ilmarinen (toim.) 2008. *Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2008*.
- Heikkilä, Matti, Taina Rintala, Ilpo Airio & Sakari Kainulainen 2001. *Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa*. Stakes.

- Helne, Tuula & Tuuli Hirvilampi 2015. Wellbeing and sustainability: A relational approach. *Sustainable Development* 23. 167–175.
- Hämeenaho, Pilvi 2014. Hyvinvoinnin verkostot maaseudulla asuvien äitien arjessa. *Etnologinen tutkimus palvelujen käytöstä ja hyvän arjen rakentumisesta*. Tutkimus 129. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hämeenaho, Pilvi 2012. Palvelujen saavutettavuus harvaan asutulla maaseudulla. Esimerkkinä lasten päivähoitopalvelut. *Janus* 20(1). 32–46.
- Islam, Sardar M.N. & Matthew Clarke 2002. The Relationship between Economic Development and Social Welfare: A New Adjusted GDP Measure of Welfare. *Social Indicators Research* vol. 5. 201–228.
- Jaakkola, Eevi 2015. Yhteisöllisyys syrjäisellä maaseudulla asuvien ikääntyneiden arjessa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 175. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Jokiranta, Harri 2003. Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa. Tampereen yliopisto.
- Kahneman, Daniel & Angus Deaton 2010. High income improves evaluation of life but not emotional well-being. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 107(38) 16489–16493.
- Kainulainen, Sakari 2014a. Mitä uutta kokemuksellisuus tuo hyvinvoinnin käsitteeseen ja käyttöön? Teoksessa (toim. Ari Nieminen & Ari Tarkiainen & Elina Vuorio) *Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus*. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. 74–94.
- Kainulainen, Sakari 2014b. Raha ja rakkaus hyvinvoinnin lähteinä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2014):5. 485–497.
- Kainulainen, Sakari 2011. Hyvinvointitutkimuksen kehityslinjat Suomessa. Teoksessa Saari, Juho (toim.) *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Gaudeamus, Helsinki. 140–168.
- Kajanoja, Jouko 2014. Vaihtoehtoiset tavat ymmärtää hyvinvointia ja sen suhdetta talouteen. Teoksessa (toim. Riitta Särkelä & Aki Siltaniemi & Päivi Rouvinen-Wilenius & Heikki Parviainen & Eija Ahola) *Hyvinvointitalous*. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. 180–189.
- Karvonen, Sakari, Timo M. Kauppinen & Katja Ilmarinen 2010. Koetun hyvinvoinnin erot ja kehitys asuinpaikan mukaan. Teoksessa (toim. Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen) *Suomalaisten hyvinvointi*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. 216–233.
- Karvonen, Sakari 2019. Koetun hyvinvoinnin tila tunnuslukujen valossa. Teoksessa: Kestilä, Laura & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PunaMusta Oy, Helsinki. 96–100.
- Kauppinen, Timo M. & Sakari Karvonen 2014. Hyvinvoinnin puutteet asuinpaikan maaseutumaisuuden mukaan. Teoksessa: Vaarama, Marja, Sakari Karvonen, Laura Kestilä, Pasi Moisio & Anu Muuri (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print, Tampere. 80–97.
- Keski-Petäjä, Timo 1994. *Dynamic Theory of Wellbeing: An Impressionistic Expedition*. University of Tampere.
- Kestilä, Laura & Sakari Karvonen 2019. Johdanto. Teoksessa (toim. Laura Kestilä & Sakari Karvonen) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PunaMusta Oy, Helsinki. 9–23.

- Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela 2006. Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Kalevalaseuran vuosikirja 85. SKS, Helsinki.
- Kröger, Teppo, Lina van Aerschoot, & Jiby Mathew Puthenparambil 2019. Ikääntyneiden hoivaköyhyys. *Yhteiskuntapolitiikka* 84(2). 124–134.
- Lauren, Kirsi 2009. Metsä arkisen hyvinvoinnin lähteenä naisten kertomuksissa. *Alue ja Ympäristö* 38(2). 13–24.
- Layard, Richard 2006. *Happiness. Lessons from a New Science*. London: Penguin Books.
- Martela, Frank 2018. Maailman onnellisin vai keskinkertaisen masentunut kansa – miten onnellisuutta politiikan päämääränä tulisi mitata Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 83(3). 330–337.
- Maslow, Abraham 1943. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review* 50(4). 370–396.
- Miettinen, Timo, Simo Pulkkinen & Joona Taipale (toim.) 2010. *Fenomenologian ydinkysymyksiä*. Gaudeamus.
- Mill, John Stuart 2012. *Utilitarismi*. Gaudeamus.
- Ohisalo, Maria 2017. *Murusia hyvinvointivaltion pohjalla – Leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies. N:o 148. University of Eastern Finland, Kuopio.
- Pentala-Nikulainen Oona, Timo Koskela, Suvi Parikka, Heikki Kilpeläinen, Timo Koskeniemi, Anna-Mari Aalto, Anu Muuri, Seppo Koskinen & Anne Lounamaa 2018. Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2017-2018. Verkkajulkaisu: thl.fi/finnote
- Raijas, Anu 2011. *Arjen hyvinvointi*. Teoksessa (toim. Juho Saari) *Hyvinvointi – Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Gaudeamus, Helsinki University Press. 243–263.
- Rawls, John 1971. *A Theory of Justice*. Harvard University Press, Cambridge.
- Saari, Juho 2012. *Onnellisuuspolitiikka – Kohti sosiaalisesti kestävästä Suomesta*. Kalevi Sorsa säätiön julkaisuja 1/2012.
- Saari, Juho 2011 *Hyvinvoinnin kentät*. Teoksessa (toim. Juho Saari) *Hyvinvointi – Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Gaudeamus, Helsinki University Press. 33–78.
- Salonen, Arto O. & Maria Joutsenvirta 2018. *Vauraus ja sivistys yltäkülläisyyden ajan jälkeen*. *Aikuiskasvatus* 2/2018. 84–101.
- Scannell, Leila & Robert Gifford 2017. The experienced psychological benefits of place attachment. *Journal of Environmental Psychology* 51. 256–269.
- Sen, Amartya 1993. *Capability and Well-Being*. Teoksessa (toim. Nussbaum Martha & Amartya Sen) *The Quality of Life*. Oxford University Press. 30–53.
- Sillanpää, Keimo & Tommi Ålander 2017. *Maaseutukatsauksen 2017 kansalaiskyselyn yhteenvetoraportti*. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 8/2017. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.
- Simpura, Jussi 2009. Stiglitzin komissio paaluttaa yhteiskuntien edistyksen ja hyvinvoinnin mittaamisen tämän päivän maailmaan. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (2009):5. 554–559.
- Simpura, Jussi 2012. *Taasko keisarin uudet vaatteen? Koettu hyvinvointi eurooppalaisessa puntarissa*. *Yhteiskuntapolitiikka* 77(6). 688–692.

- Sireni, Maarit, Maija Halonen, Olga Hannonen, Timo Hirvonen, Arja Jolkkonen, Petri Kahila, Mari Kattilakoski, Hanna-Mari Kuhmonen, Arja Kurvinen, Virpi Lemponen, Simo Rautiainen, Pasi Saukkonen & Christell Åström 2017. Maaseutukatsaus 2017. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2017.
- Stiglitz, Joseph E., Amartya Sen & Jean-Paul Fitoussi 2009. Report by the Commission on Measurement of Economic Performance and Social Progress.
- STM 2017. Ohje ensihoitopalvelun palvelutasopäätöksen laatimiseksi. Julkaisuja 2017:14. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Tedre, Silva & Anneli Pulkkinen 2010. Vanhuksen paikka maaseudulla - vanhustyönjohtajien näkemyksiä. Maaseudun uusi aika 18(1). 5–16.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.
- Veenhoven, Ruut 2000. The Four Qualities of Life. Ordering Concepts and Measures of the Good Life. *Journal of Happiness Studies*, Volume 1, Issues 1. 1–39.
- Veenhoven, Ruut 2002. Why Social Policy Needs Subjective Indicators. *Social Indicators Research* Volume 58(1–3). 33–46.
- Weckroth, Mikko 2017. Geographies of wellbeing and development: Empirical analyses on the relationship between objective and subjective measures of wellbeing in Europe. Department of geosciences and geography A51. University of Helsinki.
- Wiens, Varpu 2018. Pohjoissuomalaisien nuorten tyttöjen hyvinvointi – hypoteettinen malli. *Acta Universitatis Ouluensis D Medica* 1498. Oulun yliopisto.
- Yli-Viikari, Anja & Taina Lilja 2016. Se metsä on täynnä kyyneleitäni. *Luonnon hyvinvointimerkityksiä jäljittämässä. Alue ja Ympäristö* 45(1). 68–79.